

Ady Endre — Vajdaságban

Harminckét esztendő nem ünnepi dátum — mi már megszoktuk a tíz, huszonöt és ötven esztendőket ünnepelni. Ady Endre halálának harminckettedik évfordulóján egy pillanatra mégis felidéznénk a budapesti Nemzeti Múzeum és a Múzeum-körút gyászoló tömegektől feketéllő szomorú pompáját. Mert Ady Endre — élt, ahogy egy lázadó lángész a Tisza Istvánok megcövekeseedett Magyarországon élhetett, de mindenesetre úgy halt meg, úgy temették el, mint egy magára ébredt nép nagy költőjét, mint a magyar feltámadás — akkor, 1919 januárjában úgy látszott — forradalmi énekesét.

A napokban egy sápadtan barna könyvecske került kezünkbe: »Ady Endre lírája tükrében«. Érdekes kis könyv, de persze nem azért, mintha írója, Loósz István valami új, ismeretlen Ady Endrét fedezett volna kilencvenkét oldalas tanulmányában. Érdekes azért, mert ez a könyv itt jelent meg Szabadkán, 1914-ben, »a szerző kiadásában«, a Fischer és Krausz-nyomda betűivel.

Ez a Loósz István — mindenesetre a vajdasági magyar irodalom egyik messzire tolt előőrse volt és ezért a mi számunkra különösen érdekes: hogyan látták 1914-ben (az első világháború előtt) Ady Endrét — Szabadkán, a későbbi vajdasági magyar irodalom egyik fellegvárában...

Ady Endre maga — tudunkkal — nemigen ismerte Vajdaságot. Egy inkább gunyoros hanggú prózai írásában ezeket írta: »Az ada-moholi sajtó tehetséges, ifjú lírikust fedezett fel bennem. Az ada-moholi sajtó figyelme meghatott. A sajtó Ada-Moholon is nagyhatalom s elég szép dolog, Ada-Moholon is tehetséges, ifjú lírikusnak lenni.« (Az én könyvpiacom, 1900.)

Már csak ezért is érdekelt: Loósz István, illetve a »szabadkai sajtó« — tehetséges, ifjú lírikusnak tartotta-e Ady Endrét? Mindjárt válaszolhatunk is: Loósz István »jóakarattal« foglalkozik a tehetséges, ifjú lírikussal és megállapítja, hogy: »... el kell ismerni, hogy irodalmi fejlődésünk számára új utat tört és szertelenségeit lerázva még más új értékekkel is gazdagíthatja irodalmunkat.« Most Ady Endrével mondhatnánk: elég szép dolog Szabadkán is új utakat törni...

Loósz István egyébként tíz részre osztja fel tanulmányát. A jellemzőbbek (Loósz Istvánra, persze): Ady helye líránk fejlődésében, kapcsolata a nemzeti és közélettel, Ady szerelmi költészete, Ady szimbolizmusa, Ady és Nietzsche, Ady nyelve és verselése, stb.

Nézzük, mit mond Loósz István Ady »kapcsolatairól a nemzeti és közélettel«?

»Ady költészetét — írja Loósz István — különösen nemzetiség és fajszeretet szempontjából érte legtöbb gáncs. Gógös nemzetköziséggel vádolják, ki lenéz és megvet mindent, ami magyar. Máskor meg viszont kérkedik magyarságával, de mindig olyannak tűnteti fel magát, aki anyyira kinőtt a mai magyar életből, hogy itthon nem is érezheti jól magát... Igazi elemében akkor van, mikor az indulatok viharzanak. Aminő haragos dühvel fogadja a rendcsináló hatalom minden intézkedését, épp oly lelkesedéssel üdvözlí a proletárság utcai zavargásait és politikai tüntetéseit, mert tőlük várja a jövő nagy átalakulásait. A közelmúlt parlamenti viharai és utcai zavargásai költeményeinek egész sorát termik meg, amelyekből egy szebb jövődől hítét meríti... Érzí a forradalom szellőjét és várja eljövételét, akárcsak Petőfi a maga korában... haragja egész zuhatagját ontja a hatalom birtokosaira, az uralkodó politikai pártra és a kormány fejére, Tisza István grófra... Mint a napi események énekesét semmi jelentősebb politikai vagy társadalmi mozgalom nem hagyja érintetlenül. E nemű verseiből az elfojtott tömeg-szenvedély ereje tör fel.. Művészí mérséklet híján ezek a versek számíthatnak legkevesebb marandóságra és esztétikai becsre. De minden esetre érdekes költői dokumentumai lesznek egy feltörekvő és érvényesülni nem tudó társadalmi osztály elégedetlenségének...

Loósz István, persze, az első világháború előtti szabadkai polgár szemével látja Ady Endrét — és a munkásmozgalmat, csakúgy állapíthatja meg, hogy: »... Adynál a világos cél csak a rombolás útját jelöli meg, de hogy mit kell a romokon építeni, afelől teljes bizonytalanságban hagy« és, hogy: (Ady) »a vallás, haza és minden nemzeti hagyomány lerombolása árán akarja elérni elvtársainak sokszor jogosult, de legtöbbször utópisztikus álmait.«

Loósz István, javára legyen mondva, mégis meglátta, hogy Ady »hazafisága, ha osztálygyűlöletet és harcot hirdet is, lelke mélyén fajszeretettől fakad...«

Nem volt célunk vitába szállni Loósz Istvánnal — inkább a vajdasági Ady-kutatók (ha vannak ilyenek) figyelmét felhívni Ady Endre és Vajdaságunk kapcsolataira — még akkor is, ha ez a »kapcsolat« ezúttal inkább negatív formában jelentkezett.

Harminckét évvel az egyik legnagyobb magyar költő halála után, azt már úgy is tudjuk, hogy mennyiben sikerült Ady Endrének a saját, de inkább bírálóinak »szertelenségeit« lerázni...

Gál László